

Vergaderjaar 2014–2015

30 977

AIVD

Nr. 119

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 23 juni 2015

Met deze brief informeer ik uw Kamer over de prioriteiten en accenten van het AIVD Jaarplan 2015. Het Jaarplan van de AIVD vormt een nadere uitwerking van beleidsartikel 2 van de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Kamerstuk 34 000 VII, nr. 1). Het Jaarplan zelf is vanwege zijn inhoud staatsgeheim gerubriceerd en wordt integraal gedeeld met de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten. Het is gelijktijdig met het Jaarplan van de MIVD besproken en geaccordeerd in de Raad voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van 9 juni jl. en is daaropvolgend in de Ministerraad vastgesteld.

Nationale veiligheid en de rol van de AIVD

Veiligheid is een kerntaak van de overheid. De AIVD staat voor de nationale veiligheid door tijdig dreigingen, (politieke) ontwikkelingen en risico's te onderkennen die niet direct zichtbaar zijn. Hiertoe verricht de AIVD onderzoek in binnen- en buitenland met inachtneming van de waarborgen van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv). Inlichtingen verzamelen en duiden is daarbij geen doel op zich. Het is een essentiële voorwaarde om terroristische aanslagen te kunnen verijdelen, een uitreis te verstoren, spionage te ontdekken en meer in het algemeen het regeringsbeleid te ondersteunen ter bescherming van de democratische rechtsorde en andere gewichtige belangen van de staat. De AIVD deelt gericht kennis en informatie met samenwerkingspartners (bijvoorbeeld bestuurders, beleidsmakers, Nationale Politie) en zet andere organisaties aan tot handelen.

Jaarplan AIVD op basis van Geïntegreerde Aanwijzing I&V

Het AIVD Jaarplan 2015 is voor het eerst gebaseerd op de systematiek van een Geïntegreerde Aanwijzing I&V (GA I&V), zoals geïntroduceerd naar aanleiding van de kabinetsreactie op de Evaluatie Wet op de Inlichtingen-

en Veiligheidsdiensten (Kamerstuk 33 820, nr. 2). Hoewel de GA I&V formeel pas bij de wijziging van de Wiv 2002 een wettelijke grondslag krijgt, heeft het kabinet besloten reeds dit jaar te starten met deze systematiek. De GA I&V beschrijft de vraag naar inlichtingen van de afnemers op verschillende thema's en aandachtsgebieden en vormt daarmee voortaan de basis voor de jaarplannen van AIVD en MIVD. De bijbehorende Jaarplanbrief voor de Tweede Kamer zal vanaf 2016, in lijn met de motie van der Staaij c.s. (Kamerstuk 29 754, nr. 295), voortaan vóór 1 januari van het betreffende uitvoeringsjaar beschikbaar komen.

Versterking budget AIVD

Op 30 juni 2014 heeft het kabinet besloten tot een structurele toevoeging van € 25 miljoen aan het budget van de AIVD vanaf 2015. Reden van deze toekenning was het veranderde dreigingsbeeld. Zowel nationaal als internationaal waren er ontwikkelingen die zorgelijk waren. De intensivering is bestemd voor onderzoeken met betrekking tot de dreiging vanuit de jihadgang Syrië, de ontwikkelingen in Irak en met betrekking tot de instabiliteit in het Midden-Oosten en aan de buitengrenzen van Europa. Ook diende geïntensiveerd te worden op het gebied van Cyberdreiging.

Op 27 februari 2015 heeft het kabinet besloten tot een nieuwe versterking van de veiligheidsketen. Dit met het oog op het langdurige karakter van het verslechterde dreigingsbeeld op het gebied van jihadisme. Met deze versterking kunnen de betrokken diensten en organisaties ook de komende jaren doen wat nodig is om de jihadistische dreiging tegen te gaan. De structurele toevoeging aan het budget van de AIVD loopt gefaseerd op tot € 40 mln per jaar vanaf 2020. Het budget van de AIVD bedraagt dan € 230 mln. Hiermee kan de onderzoekscapaciteit op het gebied van radicalisering en contra-terrorisme structureel versterkt worden, zonder dat andere belangrijke onderzoeken (links- en rechts-extremisme, inlichtingen buitenland) daaronder leiden.

In het Jaarplan AIVD zijn de prioriteiten en de accenten, zoals weergegeven in deze Jaarplanbrief, bepaald indachtig de bovenstaande versterkingen.

Prioriteiten en accenten AIVD-onderzoek

Onderstaand wordt voor de wettelijke taken van de AIVD inzicht gegeven in de prioriteiten en accenten die binnen het betreffende aandachtsgebied in 2015 centraal staan:

Jihadistisch terrorisme

Nederland heeft een terroristisch dreigingsniveau dat sinds maart 2013 wordt aangeduid als «substantieel». Vanuit Nederland zijn er thans circa 200 jihadisten vertrokken om deel te nemen aan de strijd in Syrië en Irak. Ook in andere strijdgebieden, zoals in Somalië, ondersteunt een aantal personen met een Nederlandse achtergrond de jihad. Zij trainen, doen kennis, expertise en gevechtservaring op en komen in contact met lokale, regionale en internationale terroristische groeperingen. Zij vormen een bedreiging voor (de regimes in) de betreffende landen, maar veelal ook voor westerse belangen aldaar. Wanneer deze jihadisten terugkeren naar Nederland, vormen ze een potentiële dreiging. Een deel van deze personen kan zijn terroristische activiteiten in Nederland voortzetten.

Er gaat eveneens een dreiging uit van jihadistische groeperingen die actief zijn in diverse landen, en daarnaast ook een internationale agenda hanteren. De bekendste organisaties zijn kern-al-Qa'ida (kern-AQ), de

daaraan gelieerde groeperingen AQAS (AQ op het Arabisch Schiereiland), AQIM (AQ in de Islamitische Maghreb), al-Shabaab (Somalië) en Jabhat al-Nusra (Syrië).

Daarnaast heeft ook Islamitische Staat in Irak en al-Sham (ISIS) de intentie aanslagen in het Westen te plegen. Zorgen baart ook de toenemende rol van oude, transnationale jihadistische netwerken die in de jaren negentig actief waren.

Hierin actieve veteranen lijken zich steeds meer op te werpen als faciliteerders voor een nieuwe generatie jihadisten. Deze veteranen beschikken over de juiste contacten om voor groeperingen met een internationale agenda een ondersteunende rol te kunnen spelen.

De jihadistische dreiging tegen het Westen wordt momenteel ook bepaald door individuen die niet aan een bepaalde groep verbonden zijn en die al dan niet zijn uitgereisd. Sympathisanten worden wereldwijd aangezet om over te gaan tot relatief eenvoudige aanslagen. De aanslagen in Parijs en Kopenhagen zijn hiervan een voorbeeld en kunnen radicale moslims inspireren om vergelijkbare terroristische activiteiten uit te voeren. De aanslagen in Parijs maken bovendien duidelijk dat verschillende van elkaar losstaande elementen ook kunnen samenkomen: eenlingen, sympathisanten, diffuse lokale netwerken, relatie met en inspiratie uit oude transnationale netwerken en personen die weliswaar affiniteit hebben met rivaliserende jihadistische groeperingen maar desondanks eigenstandig een gelegenheid aangrijpen om nagenoeg gelijktijdig én gezamenlijk aanslagen uit te voeren.

Bovendien blijken jihadisten van wie de uitreis is verstoord, een dreiging te kunnen vormen voor het Westen. De aanslagen die in het najaar van 2014 plaatsvonden in Canada en Australië en die gerelateerd kunnen worden aan ISIS, illustreren deze dreiging. In Nederland zijn er eveneens signalen dat er een dreiging kan uitgaan van jihadisten van wie verhinderd is dat ze konden uitreizen.

De inspanningen van de AIVD zijn erop gericht om bovengenoemde nationale en internationale jihadistische dreigingen tijdig te kunnen onderkennen om daarmee een handelingsperspectief te bieden aan de desbetreffende overheidsorganisatie(s). Daarnaast zijn inspanningen erop gericht om bij te dragen aan het voorkomen dat Nederlandse jongeren uitreizen naar strijdgebieden en de dreiging die uitgaat van (teruggekeerde) jihadstrijders vroegtijdig te onderkennen. Verder tracht de AIVD ondersteunende en rekruterende activiteiten voor deelname aan de internationale gewelddadige jihad te belemmeren.

Vanzelfsprekend kan de AIVD op het gebied van jihadistisch terrorisme niet alleen acteren en wordt er actief samengewerkt met andere organisaties, zoals de NCTV, de Nationale Politie, het Openbaar Ministerie, de gemeenten en de Raad voor de Kinderbescherming. Ook vindt er internationale samenwerking plaats met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Radicalisering en extremisme

Radicalisering van verschillende bevolkingsgroepen in Nederland is voor de AIVD reden tot zorg en aanleiding voor intensivering van het onderzoek. De recente ontwikkelingen in o.a. het Midden Oosten hebben effecten die reiken tot in Nederland. In de afgelopen twee jaar heeft een groot aantal personen de uitreis richting het conflict in Syrië en Irak ondernomen. Een veel groter aantal voelt zich betrokken bij dit conflict, om persoonlijke of ideologische redenen. De aanzuigende werking van het jihadisme heeft verschillende gevolgen.

In de open AIVD-publicatie «Transformatie van het jihadisme in Nederland» (Kamerstuk 29 754, nr. 249) wordt gewezen op de potentiële dreiging van de brede groep sympathisanten en aanhangers van de radicale islam in Nederland, die zich niet meteen inlaten met of te relateren zijn aan daadwerkelijke jihadistische activiteiten maar wel een draagvlak en groeipotentieel daarvoor kunnen vormen. Het is daarom van belang om goed zicht te hebben op radicaliseringsprocessen onder deze groep. In dit verband is niet alleen het sterke momentum dat de jihadistische beweging heeft gekregen een reden tot grote zorg. Ook de grote aanwas van een andere specifieke vorm van radicale islam, het dawa-salafisme, vormt een toenemend risico. Het dawa-salafisme heeft de afgelopen jaren steeds meer ruimte ingenomen in het islamitisch landschap van Nederland, zowel fysiek als online. Onder impuls van predikers die buiten de gevestigde dawa-salafistische organisaties werken is de onverdraagzame en antidemocratische boodschap van het dawa-salafisme, die deze gemeen heeft met het jihadisme, weer sterker gaan doorklinken. Ook de toon van gevestigde salafistische predikers is verhard. De mate van weerstand die de gevestigde dawa-salafistische organisaties beweerden te kunnen vormen tegen het jihadisme is mede daardoor afgenomen.

De dreiging die uitgaat van (de groei van) de radicale islam in Nederland is tweeledig: enerzijds kan deze groei leiden tot geweld in de vorm van jihadistisch terrorisme, anderzijds kan deze op zichzelf een dreiging vormen tegen de democratische rechtsorde vanwege het onverdraagzame en antidemocratische gedachtegoed dat verspreid wordt. De AIVD onderzoekt beide typen dreiging. Het onderzoek naar personen en organisaties die een jihadistisch gedachtegoed verkondigen, helpt om tijdig zicht te krijgen op jihadisten en faciliteert het AIVDonderzoek naar de focus binnen onderzoeken naar jihadistisch terrorisme. Het onderzoek naar de niet-jihadistische radicale islam helpt onder meer de NCTV, de lokale overheden en andere relevante organisaties bij het treffen van maatregelen tegen individuen die andere aanzetten tot anti-integratief en onverdraagzaam isolationisme.

Het links-extremisme in Nederland wordt gekenmerkt door een grillig verloop met soms grote pieken in intensiteit en dreiging. Bij het rechts-extremisme in Nederland ontstaat naast de enkele overgebleven kleine «klassiek» rechts-extremistische groeperingen een vorm van weinig georganiseerd en ongestructureerd «nieuw» rechts-extremisme. Bij dit laatste gaat het om «antiislamistische» personen en groepen die zich vaak op ad hoc basis richten op (vermeende) uitwassen in de islam. Naast de werkelijke dreiging die hiervan uitgaat, dient ook rekening gehouden te worden met de gepercipieerde dreiging en de maatschappelijke onrust die daaruit voortkomt ten gevolge van het aandikken van de dreiging van het rechts-extremisme door links-activisten en –extremisten vanuit hun anti-fascistische oogpunt. De duiding van de feitelijke dreiging die de AIVD aangaande links- en rechts-extremisme verschaft is essentieel om gezagsdragers op lokaal en nationaal niveau een realistisch handelingsperspectief te bieden.

Proliferatie van massavernietigingswapens

Massavernietigingswapens vormen potentieel een grote bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid. Nederland heeft internationale verdragen ondertekend die erop gericht zijn om de proliferatie van dergelijke wapens tegen te gaan. De gezamenlijke Unit Contraproliferatie (UCP) van de AIVD en de MIVD doet onderzoek naar landen die ervan worden verdacht dat zij, in strijd met die internationale verdragen, werken aan het ontwikkelen van massavernietigingswapens en hun overbren-

gingsmiddelen of daar al over beschikken. De inspanningen van de AIVD en MIVD zijn erop gericht om over een zo zelfstandig mogelijke inlichtingenpositie te beschikken met betrekking tot programma's van massavernietigingswapens in landen van zorg om op basis hiervan de Nederlandse regering te kunnen informeren. Ook worden verwervingsactiviteiten door of voor landen van zorg in of via Nederland tegen gegaan. Hiermee wordt voorkomen dat Nederlandse bedrijven bewust of onbewust bijdragen aan de proliferatie van (onderdelen van) massavernietigingswapens.

Landenonderzoek

Gezien de onzekere en onvoorspelbare internationale omgeving en de risico's die dit met zich meebrengt voor de internationale vrede en veiligheid, zijn inlichtingen van wezenlijk belang voor de totstandkoming van het Nederlandse buitenlandbeleid. Het landenonderzoek van de AIVD wordt uitgevoerd teneinde de regering achtergrondinformatie en handelingsperspectief te bieden en te gebruiken bij overleg over onderwerpen die de Nederlandse nationale en internationale politieke belangen raken. Daarbij raakt het landenonderzoek steeds nauwer aan de veiligheidstaken van de AIVD. Voor een aantal landen is in de GA I&V door de afnemers een gezamenlijke inlichtingenbehoefte gesteld voor de AIVD en de MIVD. Bij de uitvoering van deze onderzoeken vindt nauwe (operationele) samenwerking en afstemming plaats met de MIVD.

(Digitale) spionage en cyberdreiging

De AIVD doet structureel onderzoek naar buitenlandse inlichtingenactiviteiten (spionage) in Nederland, of gericht tegen Nederlandse belangen. Het onderzoek heeft tot doel deze ongewenste activiteiten te onderkennen en te verstoren door eigen handelen, of door het aanreiken van handelingsperspectieven aan de daartoe geëigende autoriteiten.

Ten aanzien van digitale spionage heeft de AIVD in de afgelopen jaren diverse digitale aanvallen gericht op spionage en het vergaren van kwetsbare en kostbare (politieke, militaire, economische en technische) informatie waargenomen. De voorbeelden zijn talrijk, en de dreiging en schade groot. Daarnaast kan het gaan om digitale aanvallen gericht op sabotage of maatschappelijke ontwrichting. Digitale aanvallen als Flame, Shamoon en Stuxnet, maar ook minder geavanceerde aanvallen als DDoS aanvallen hebben afgelopen jaren laten zien hoe (delen van) vitale sectoren ontregeld of beschadigd kunnen worden. Een groot probleem van cyberaanvallen is dat die vaak moeilijk kunnen worden herleid naar een dader of opdrachtgever, en vanuit of via vrijwel elk land ontplooid kunnen worden. De AIVD doet onderzoek naar cyberaanvallen, zo nodig in samenwerking met het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) van de NCTV.

Veiligheidsbevordering en Stelsel bewaken en beveiligen

Op het gebied van veiligheidsbevordering zijn de inspanningen van de AIVD gericht op het bevorderen van het nemen van maatregelen ter bescherming van processen, organisaties en sectoren die belangrijk zijn voor de nationale en economische veiligheid. Het gaat hier bijvoorbeeld om de beveiliging van vitale onderdelen van de overheid en het bedrijfsleven tegen terrorisme, maar ook om de bescherming van gegevens waarvan de geheimhouding voor de nationale veiligheid geboden is. Op het gebied van veiligheidsbevordering zijn de inspanningen van de AIVD gericht op het informeren van de overheid en het (vitale) bedrijfsleven over dreigingen en risico's en wordt advies gegevens ten behoeve van het nemen van adequate beveiligingsmaatregelen. Ook worden er dreigings-

analyses gemaakt voor het Alerteringssysteem Terrorismebestrijding (ATb) van NCTV.

Het Nationaal Bureau voor Verbindingsbeveiliging (NBV), onderdeel van de AIVD, adviseert de rijksoverheid over informatiebeveiliging, bijvoorbeeld over preventieve maatregelen ten aanzien van detectie en reactie op inbreuken op de beveiliging. Ook beoordeelt de AIVD op verzoek beveiligingsproducten voordat ze door de rijksoverheid worden ingezet.

Ten behoeve van het Stelsel Bewaken en Beveiligen biedt de AIVD inzicht in de (potentiële) dreiging tegen politieke ambtsdragers, de overheid, diplomatieke vertegenwoordigingen, internationale organisaties en grootschalige evenementen. Deze informatie wordt in de vorm van dreigingsinschattingen, dreigingsanalyses en risicoanalyses aan de NCTV verstrekt, die vervolgens beslist over te nemen beveiligingsmaatregelen. Vanuit deze taak zijn er directe raakvlakken met andere doelstellingen binnen de onderzoeksportefeuille van de AIVD, waaronder op het gebied van radicalisering en extremisme.

Overige prioriteiten en accenten AIVD

Onderstaand wordt ingegaan op overige prioriteiten en accenten voor de AIVD in 2015, waaronder op het gebied van Veiligheidsonderzoeken en de bedrijfsvoering:

Vertrouwensfuncties en Veiligheidsonderzoeken

Sinds dit jaar is een nieuwe, herijkte, werkwijze voor de aanwijzing van vertrouwensfuncties en de uitvoering van veiligheidsonderzoeken van kracht.

Alleen die functies worden aangewezen als vertrouwensfunctie van waaruit de nationale veiligheid ernstige en voorstelbare schade kan worden toegebracht. Ook staat het wettelijk uitgangspunt centraal dat veiligheidsonderzoeken, onder andere vanwege de inbreuk op de privacy, het sluitstuk vormen van de beveiliging. Bij de uitvoering van veiligheidsonderzoeken is de bescherming van de nationale veiligheid leidend. Onderzoek in de eigen systemen vormt de basis van ieder veiligheidsonderzoek, waarbij de aard van de door de AIVD onderkende dreiging bepaalt welke informatie het meest relevant is. Als doelstelling geldt dat tenminste 90% van de veiligheidsonderzoeken binnen de wettelijke behandeltermijn van acht weken wordt afgerond.

Met het recent aannemen van het wetsvoorstel voor de wijziging van de Wet op de Veiligheidsonderzoeken in de Eerste Kamer, kan ook aan de private aanvragers voor de uitvoering van veiligheidsonderzoeken een tarief in rekening worden gebracht. Voor aanvragers uit de publieke sector is de tarifiering van veiligheidsonderzoeken reeds ingevoerd in 2013. Voorts wordt in 2015 een samenwerkingsmodel uitgewerkt binnen het verkennende onderzoek naar een gezamenlijke unit voor de uitvoering van de veiligheidsonderzoeken door zowel de AIVD als de MIVD. Het streven is om uiterlijk in 2017 een gezamenlijke unit te kunnen realiseren.

Instroom nieuw personeel

In de komende jaren zal de instroom van nieuw (operationeel) personeel hoge prioriteit krijgen binnen de bedrijfsvoering van de AIVD. Dit nieuwe personeel komt enerzijds voort uit intensiveringen door het kabinet en anderzijds uit vacatures na afronding van het reorganisatietraject per 1 januari 2015. Binnen de AIVD is een taskforce opgericht ten behoeve van een optimale werking van de keten van in- en doorstroom van personeel,

zoals ten aanzien van werving, veiligheidsonderzoeken, faciliteiten en training en opleiden.

Informatievoorziening en ICT

De AIVD is in hoge mate afhankelijk van een actuele en veilige informatievoorziening. Daarom is het ook in de komende jaren noodzakelijk om flink te investeren in ICT-vernieuwing. Deze behoefte wordt versterkt doordat de AIVD steeds meer gegevensstromen moet verwerken om het gedrag van targets te kunnen volgen, de AIVD op meer locaties met systemen aanwezig moet zijn en doordat gegevensverwerking steeds meer bedreigd wordt door nieuwe vormen van cyberaanvallen. De focus op het gebied van ICT ligt daarbij onverminderd op het blijvend waarborgen van de continuïteit van ICT-voorzieningen en de vernieuwing en doorontwikkeling van (operationele) ICT-systemen.

Onderzoek co-locatie AIVD en MIVD

Eind 2014 is een interdepartementaal project gestart waarbij, in samenwerking tussen de Ministeries van Algemene Zaken, Defensie en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties wordt onderzocht in hoeverre en onder welke voorwaarden het mogelijk is om de AIVD en de MIVD gezamenlijk te huisvesten op de Frederikkazerne. In de zomer van 2015 worden de uitkomsten van het vooronderzoek naar de gezamenlijke huisvesting gepresenteerd, waarna er, afhankelijk van de uitkomsten, verdere besluitvorming kan plaatsvinden.

Opvolging onderzoek Algemene Rekenkamer

Op 19 mei jl. heeft de Algemene Rekenkamer het rapport «Bezuinigingen en intensiveringen bij de AIVD» uitgebracht. In de kabinetsreactie op dit rapport is toegezegd dat de gerichte investeringen door het kabinet in de AIVD en de GA I&V zullen worden uitgewerkt in een meerjarig implementatieplan. Dit plan wordt in 2015 door de AIVD opgeleverd. In de borging van dit meerjarenperspectief zullen daarbij de onderwerpen opleiding, informatisering en permanente innovatie een plaats krijgen.

Rapportage en verantwoording

Met deze Jaarplanbrief heb ik u inzicht gegeven in de prioriteiten en accenten voor de AIVD in 2015, mede in relatie tot het budget en de samenwerking met (keten)partners in het veiligheidsdomein. Verantwoording over de uitvoering van het Jaarplan wordt in het openbaar afgelegd in het departementale jaarverslag van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en in het eigen jaarverslag van de AIVD. Tussentijds rapporteert de AIVD over de voortgang van het Jaarplan via onder meer viermaandelijks voortgangsrapportages. Deze voortgangsrapportages worden gedeeld en besproken met de commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van uw Kamer.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
R.H.A. Plasterk